

فصلنامه ژئوپلیتیک - سال بیستم، شماره اول، بهار ۱۴۰۳ Scopus

صص ۱۹۳ - ۲۰۴

تدوین استراتژی ژئوپلیتیک؛ الزامی در گذار به مرحله نوین پیشرفت

دکتر محمد اخباری* - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، عضو اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۹

<https://doi.org/10.22034/igq.2024.447630.1850>

چکیده

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای با پتانسیل‌های مؤثر بازیگری در عرصه‌های بین‌المللی، ضمن اثرپذیری از دگرگونی‌های روابط بین‌الملل، به دنبال تأثیرگذاری بر روابط و ساختارهای موجود است. جغرافیای وسیع و متمایز ایران، منابع عظیم انرژی در داخل و اطراف ایران، ترکیب و کیفیت ساختار جمعیتی جوان و مستعد، انسجام ایدئولوژیک، عمق و گستردگی حوزه نفوذ فرهنگی، موقعیت منحصر به فرد ژئوپلیتیک با تأثیرات متقابل استراتژیک بر تحولات منطقه‌ای و سایر مزایای نسبی متعدد، از جمله ویژگی‌های شاخص ایران در فضای بین‌المللی است. با وجود این، ثبات و تأمین امنیت داخلی و خارجی، رشد و توسعه اقتصادی، ارتباطات گسترده با حوزه‌های نفوذ نرم‌افزاری و تأثیرگذاری بر تحولات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ایران، در شرایطی تحقق می‌یابند که جمهوری اسلامی ایران، توسعه پایدار و تعاملات داخلی و خارجی خود را در قالب یک استراتژی جامع و متکی بر واقعیت‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیک، با تکیه بر مزیت‌های نسبی کشور، طراحی و تدوین کند. این مهم از دیدگاه جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک، بیانگر یک طراحی استراتژیک با عنوان استراتژی ژئوپلیتیک است که برای تبیین چرایی و چگونگی تدوین آن می‌توان گفت عبارت از یک جامع‌نگری عملیاتی با نگرش و رویکردهای استراتژیک مبتنی بر واقعیت‌های جغرافیایی مولد قدرت است؛ به گونه‌ای که با نگاهی فراگیر از دور به نزدیک و یا از بالا به پایین، بستر ورود به صحنه‌های قدرت را با حداقل هزینه و در بالاترین سطح ممکن با هدف بازنمایی و تأمین بهینه منافع همه‌جانبه کشور، فراهم کند. بر اساس یافته‌های تحقیق ج.ا. ایران در تهیه و تنظیم «الگوی

E-mail: dr.m.akhbari@gmail.com

*نویسنده عهده‌دار مکاتبات

اسلامی ایرانی پیشرفت» تا آنجا که به محیط استراتژیک بیرونی مربوط می‌شود به ناچار باید سه واقعیت محوری را بپذیرد که عبارت‌اند از: ۱. تراکم تهدیدهای پیرامونی، ۲. مرزهای کنترل‌ناپذیر و ۳. فقدان چتر حمایتی بین‌المللی؛ زیرا این واقعیت‌های ارضی کشور ایران تأثیرات درازمدت بر امنیت، وحدت ملی و تمامی گستره‌ها به جای می‌گذارند و با تنظیم استراتژی ژئوپلیتیک بتواند به تأثیرگذاری خود در منطقه و نظام بین‌الملل به طور مؤثر ادامه دهد.

واژه‌های کلیدی: استراتژی ژئوپلیتیک؛ الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ جمهوری اسلامی ایران؛ واقعیت‌های جغرافیایی.

۱. مقدمه

استراتژی ژئوپلیتیکی به تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر در ژئوپلیتیک به منظور تعیین شرح وظایف حکومت یا همان گد ژئوپلیتیک گفته می‌شود. در واقع کشورها با انتخاب و تعیین گد ژئوپلیتیکی، بهتر به مقاصد و اهداف استراتژیکی خود می‌رسند. این موضوع از زمان شکل‌گیری تمدن بشری تاکنون با عناوین مختلفی توانست سیاست‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی رهبران و واحدهای سیاسی را نهادینه کند؛ هم اینک نیز استراتژی ژئوپلیتیکی در ابعاد گسترده‌تری به خصوص در سیاست‌های ایالات متحده آمریکا نسبت به مناطق برخوردار از منابع و ثروت‌های طبیعی، مورد استفاده قرار می‌گیرد.

کشور ایران در یکی از حساس‌ترین موقعیت‌های ژئوپلیتیکی جهان قرار گرفته، به گونه‌ای که مناطق ژئوپلیتیکی فعالی با کارکردهای گسترده و متعدد گرداگرد آن را فراگرفته و آن را به صورت کانون جاذبه دیپلماسی منطقه‌ای و جهانی درآورده است. این موقعیت باعث تأثیرگذاری ایران در روند تحولات جهانی و منطقه‌ای می‌شود.

۲. بیان مسئله

جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری بین‌المللی با ویژگی‌های منحصر به فرد و جایگاهی متمایز در تحولات استراتژیک، همواره از تغییر و تحولات نظام بین‌المللی تأثیر می‌پذیرد و بر آن نیز متقابل تأثیر می‌گذارد. تردیدی نیست که کشورمان با توجه به ویژگی‌های خاص ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و ژئوکالچر، یک کشور مؤثر بین‌المللی است و بسیار فراتر از کشوری منطقه‌ای و محلی عمل می‌کند.

ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای با پتانسیل‌های مؤثر بازیگری در عرصه‌های بین‌المللی، ضمن اثرپذیری از دگرگونی‌های روابط بین‌الملل، به دنبال تاثیرگذاری بر روابط و ساختارهای موجود است. جغرافیای وسیع و متمایز ایران، منابع عظیم انرژی در داخل و اطراف ایران، ترکیب و کیفیت ساختار جمعیتی جوان و مستعد، انسجام ایدئولوژیک، عمق و گستردگی حوزه نفوذ فرهنگی، موقعیت منحصربه‌فرد ژئوپلیتیک با تاثیرات متقابل استراتژیک بر تحولات منطقه‌ای و سایر مزایای نسبی متعدد، از جمله ویژگی‌های شاخص ایران در فضای بین‌المللی است. با وجود این، ثبات و تامین امنیت داخلی و خارجی، رشد و توسعه اقتصادی، ارتباطات گسترده با حوزه‌های نفوذ نرم‌افزاری و تاثیرگذاری بر تحولات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ایران، در شرایطی تحقق می‌یابند که جمهوری اسلامی ایران، توسعه پایدار و تعاملات داخلی و خارجی خود را در قالب یک استراتژی جامع و متکی بر واقعیت‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیک، با تکیه بر مزیت‌های نسبی کشور، طراحی و تدوین نماید.

این مهم از دیدگاه جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک، بیانگر یک طراحی استراتژیک با عنوان استراتژی ژئوپلیتیک است که برای تبیین چرایی و چگونگی تدوین آن می‌توان گفت عبارت از یک جامع‌نگری عملیاتی با نگرش و رویکردهای استراتژیک مبتنی بر واقعیت‌های جغرافیایی مولد قدرت است؛ به گونه‌ای که با نگاهی فراگیر از دور به نزدیک و یا از بالا به پایین، بستر ورود به صحنه‌های قدرت را با حداقل هزینه و در بالاترین سطح ممکن با هدف بازنمایی و تامین بهینه منافع همه جانبه کشور، فراهم نماید.

عمده‌ترین دلایل و شواهد عینی در کشورهای برخوردار از استراتژی ژئوپلیتیک عبارتند از:

۱. وجود فضای باز ژئوپلیتیک

۲. میزان سرمایه‌گذاری‌های خارجی

۳. بزرگنمایی ابعاد اقتصادی.

استراتژی ژئوپلیتیک یک کشور، به چگونگی روابط با کشورهای کلیدی و نقش‌آفرین در نظام بین‌الملل ارتباط دارد که مجموع این کشورها با همه تحولات به کمتر از تعداد ۳۰ کشور می‌رسد. بنابراین، بازشدن ژئوپلیتیک درگرو ارتباطی مستقیم با این کشورهای کلیدی عضو سازمان ملل

است که با این معادله جمهوری اسلامی ایران فاقد ژئوپلیتیک باز است. علت عدم موفقیت ایران در جذب این کشورهای کلیدی این است که متحدان استراتژیک خود را از روی اهداف تاکتیکی آنها انتخاب می‌کند؛ نه از روی اهداف استراتژیک متقابل.

یکی دیگر از دستاوردهای استراتژی ژئوپلیتیک، میزان سرمایه‌گذاری خارجی است. در این راستا، با توجه به اینکه بنیاد اقتصادی ایران بر محور انرژی قرار دارد و بر پایه اهداف استراتژی انرژی که سازمان‌های محدودی در این عرصه از حداکثر توان مالی برخوردارند؛ لذا درک این واقعیت‌ها، مستلزم آگاهی کامل از شرایط موجود با تاثیرات گسترده ژئوپلیتیک آن است که از جمله آنها، می‌توان به مسائل دریای خزر و به ویژه موضوع برداشت از منابع انرژی آن اشاره نمود. بر این اساس، با طرح عبارت ژئواکونومی به عنوان یک مفهوم غالب در قرن ۲۱، کشور ایران در حیطه جغرافیایی و تحت کارکرد آن قرار گرفته است؛ زیرا حدود جغرافیایی حوزه‌های خزر و خلیج فارس که از آن با نام هارتلند جهان معاصر یاد می‌شود، با محوریت ایران شکل گرفته است (Jeffrey and Harkavy, 2004, 82).

برای درک واقعیت‌های یک استراتژی مبتنی بر ژئوپلیتیک باید به سه عامل زیر توجه شود:

۱. صحنه بازی که این صحنه در جهان کنونی متمرکز بر قاره آسیا و شامل جنوب غرب، جنوب، جنوب شرق و شرق آن است.

۲. بازیگران که عبارت از همان اعضای باشگاه صنعتی جهان هستند و در صورت درک شرایط بین‌المللی، برخی از کشورهای صحنه بازی نیز می‌توانند بازیگر اصلی هم باشند

۳. فرمول یا نوع بازی که دیگر همانند قرن بیستم بر اساس اهداف استراتژی‌های نظامی نبوده؛ بلکه بر محور نگرش‌های ژئواکونومیک خواهد بود (Momeni, 2009: 126).

چهارچوب استراتژی ژئوپلیتیک ایران در قالب چهار واقعیت تبیین می‌شود:

واقعیت اول، همان علایق حاکمیت است که از عدم هماهنگی مؤثر با ژئوپلیتیک اسلام برخوردار بوده و این به عنوان آغاز یک مشکل اساسی، بیانگر عدم وحدت جهان اسلام در درون کشورهای اسلامی است. با این شرایط، مسأله مهم اینجاست که استراتژی ژئوپلیتیک ایران در نخستین گام خود برای باز شدن ژئوپلیتیک با مشکل روبه‌رو می‌شود.

واقعیت‌های دیگر این چهارچوب اعم از تهدیدها، ابزار و توجیحات مقابله با تهدیدهاست. لذا با توجه به تهدیدهای سه‌گانه داخلی، مرزی، بین‌المللی و نیز تهدیدهای فاقد مرز و بخصوص با تأکید بر سناریویی که اخیراً ایالات متحده آمریکا با عنوان «بی‌نظمی آینده» برای منطقه طراحی نموده است؛ پیش‌بینی می‌شود که مهم‌ترین عامل تهدید برای ایران، منشاء داخلی با زیربنای اقتصادی داشته باشد. علت این امر، آن است که تفکر ژئواکونومی و اهداف آن، امروزه در مقیاس‌های گوناگونی اعم از محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی از حالت بالقوه به فعلیت رسیده و این بهترین و مؤثرترین توجیهی است که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند برای مقابله با تهدیدها از آن، جهت تدوین بهره‌برداری نماید؛ زیرا ژئواکونومی که امروزه از داخل کشورها آغاز شده است، هدفش دستکاری در اهداف اقتصادی برای نیل به اهداف استراتژیک است (Ezzati and Reshno, 2008:89). بر این اساس ج. ا. ا. در تهیه و تنظیم استراتژی ملی و کلان خود تا آنجا که به محیط استراتژیک بیرونی مربوط می‌شود به ناچار باید سه واقعیت محوری را بپذیرد که عبارتند از:

۱. تراکم تهدیدهای پیرامونی

۲. مرزهای کنترل‌ناپذیر

۳. فقدان چتر حمایتی بین‌المللی،

زیرا این واقعیت‌ها ارضی کشور ایران تأثیرات درازمدت بر امنیت، وحدت ملی و تمامی گسترده‌ای به جای می‌گذارند (Kamran and Karimipour, 2013:167). این جایگاه خاص و رویکردهای مثبت و منفی ژئوپلیتیکی آن در تمامی ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی با بروز چالش‌های متعدد برای ایران در ادوار گذار مناسبات ژئوپلیتیکی و تعاملات بین‌المللی، همواره حاکی از مشکلات و مسائل عدیده بر سیاست خارجی ایران بوده است. از این رهگذر است که می‌توان بین ژئوپلیتیک و سیاست خارجی ایران سه نوع رابطه خاص را مورد توجه قرار داد:

۱. رابطه ساختاری و پایداری: نتیجه عملی این ارتباط ساختاری و پایداری ژئوپلیتیک ایران سبب شده تا در تمامی مراحل پنج قرن گذشته سیستم بین‌المللی که همراه با تغییرات گسترده در کانون قدرت‌های جهانی بوده، همیشه به عنوان یک کشور بین‌المللی باقی مانده است.

۲. رابطه متحول و متغیر: بین سیاست خارجی ایران و ژئوپلیتیک رابطه‌ای متحول و متغیر هم وجود داشته است. یعنی هر چند که ایران همواره با پایداری عنصر ژئوپلیتیک در سیاست خارجی روبروست ولی در شکل این رابطه، تحول و تغییر وجود داشته است. زیرا کانون‌های قدرت بین‌المللی در چند قرن گذشته همواره سیال بوده‌اند.

۳. رابطه ادراکی و عملی: ادراکات متعددی در ادوار مختلف در بین نخبگان ایران از ژئوپلیتیک وجود داشته است که همین تعدد در ادراک ژئوپلیتیکی سبب ظهور نگرش‌های متعددی در سیاست خارجی بر بستر ژئوپلیتیک ایران بوده است و به عبارتی این رابطه کاملاً دارای منشأ داخلی است.

بنابراین، از آنجایی که رفتار سیاست خارجی و جهت‌گیری‌های استراتژیکی کشورها بایستی بر اساس شرایط و واقعیات پیرامون با درک درست از تحولات بین‌المللی تبیین گردند، امروزه توجه جامع به تبیین متناسب و بکارگیری ظرفیت‌های همه‌جانبه قانون اساسی، امری ضروری است. مع الوصف اهم چالش‌های رابطه بین سیاست خارجی و ژئوپلیتیک در ایران را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

۱. چالش کهن تنهایی استراتژیکی و ژئوپلیتیکی در ادوار مختلف؛ ایران همواره فاقد متحد استراتژیک بوده و به تعبیری ایران در بین اعراب، ترک‌ها و سایر دول و ملت‌ها قرار دارد و با هر یک از آنها وجوه اشتراکی متعددی دارد ولی جزو هیچ یک از آنها نیست.

۲. چالش‌های مستمر ژئوپلیتیکی و تغییر و تحولات متعدد مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی جدید از جمله تعارضات جهان‌گرایی و جهانی شدن، حفظ مرزها و نیز وضعیت مرزها در جهان الکترونیک و یا ژئوپلیتیک نوین شیعه و چالش‌های ایدئولوژیک، اینکه ایران چگونه هم منافع خودش را تأمین کند و هم تعاملات مناسب را در روابط بین‌الملل داشته باشد.

۳. چالش فکری و اینکه کدام نگرش ژئوپلیتیکی و اجماعی می‌تواند منافع و امنیت ایران را تأمین کند (Janparvar, 2015: 97).

ج.۱. ایران در حالی دهه چهارم حیات خود را می‌گذراند که چنان‌که ذکر شد با تحولات شتابانی در داخل و محیطی متفاوت در خارج روبروست. در قرن ۲۱، در بستر نظم موجود، روند

قدرت ملی درگیر اعتبارزایی و با محدودیت‌های روزافزونی مواجه شده است. فرصت‌های جدیدی هم پیش روی آن قرار گرفته که با بهره‌گیری از آنها نه تنها می‌توان بر آسیب‌ها (داخلی) و تهدیدهای (بیرونی) سیاسی - بین‌المللی، اقتصادی، حقوقی... موجود غلبه کرد؛ بلکه می‌توان نظم جدید مطمئن‌تر و بهتری را نیز برای کشور رقم زد. اما چنین آینده‌ای بدون شناخت چالش‌ها و فرصت‌های موجود و بدون در پیش گرفتن راهبردی عالمانه و واقع‌بینانه استراتژی ژئوپلیتیک هماهنگ با منافع ملی مقدور نیست؛ پس بیراه نیست که به بررسی روند قدرت ملی اعم از سیاسی، اقتصادی، حقوقی، فرهنگی، انسانی - اجتماعی، علمی - تکنولوژیک، منابع - محیطی، ارتباطی - اطلاعاتی ... بپردازیم.

در آستانه ی قرن بیست و یکم، در حال ورود به عصر جدیدی از تعامل بین ملت‌ها و اقتصاد هستیم. در این عصر، جهانی‌شدن، فرآیند مستمرهمگرایی جهانی است (Scafi and Seyed Noorani, 2008:221). امروزه روندهای جهانی به گونه‌ای است که الگوهای کنش‌های متقابل همواره در حال بازتولید بوده و این امر، ایجاد چارچوبی از محدودیت‌ها و فرصت‌ها را امکان‌پذیر می‌سازد که کشورها و دولت‌ها باید خود را با آن سازگار کنند. ارزیابی علمی، تحلیل و تبیین چالش‌ها، فرصت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدها مبتنی بر نگرشی واقع‌بینانه ضرورتی انکارناپذیر است که هر کشور باید الگوی رفتاری خود را مبتنی بر آن تدوین و پیگیری کند (Mossalanejad, 2017:39). و این امر مرکز الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت را موظف می‌سازد که در جهت تدوین الگوی گذار به مرحله نوین پیشرفت ایران به واقعیت‌های موقعیت سرزمینی با رویکرد استراتژی ژئوپلیتیک پردازد چون که ایران، هم اکنون بیش از هر زمان دیگری به تحرک دیپلماتیک و برنامه‌ی استراتژیک نیاز دارد.

نیازهای عینی و واقعی ملت‌ها و دولت‌های یک منطقه که ناشی از واقعیت مجاورت و یا قراردادن در یک حوزه‌ی جغرافیایی و سیاسی - فرهنگی و اقتصادی مشترک است، مسائل، مشکلات و یا منافی را ایجاد می‌کند که همه‌ی آن دولت‌ها سود و نفع مشترکی در حل آن‌ها و همکاری با یکدیگر برای بهره‌برداری از منافع آن دارند. و همین، ایجاد ارتباطات در سطوح

دوجانبه و چندجانبه و ایجاد سازوکارها، سازمان‌ها و ساختارهای مشترک را برای آن‌ها به یک امر ضروری مبدل می‌نماید (Ezzati, 2010: 12).

بنابراین، توجه جدی به این مهم و اتخاذ تدابیر هوشمندانه و عقلایی در شرایط کنونی در ارتباطات و مناسبات ایران می‌تواند در ارتقای جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی آن مؤثر واقع گردد. ایران بصورت بالقوه از توانمندی‌های زیادی جهت نزدیکی بیشتر و همکاری با همسایگان برخوردار می‌باشد. نکته‌ی مهم، شناخت این توانمندی‌ها و بهره‌گیری درست از آنها برای ایجاد همگرایی است تا تأمین منافع مشترک میسر شده و از این طریق زمینه‌های واگرایی که بعضاً منجر به تنش شده برطرف گردد. جهان در قرن بیست و یکم در حال تحول و ساختار قدرت نیز در حال دگرگونی است که الزامات نوینی را بازتولید نموده و برآورد توانمندی‌های طبیعی و انسانی برای تدوین استراتژی‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی جهت بقا و توسعه‌ی کشورها ضروری بوده و همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی را بیش از پیش لازم می‌داند. بدین ترتیب، داشتن درک درست از زمان برای کشورها یک اصل محسوب می‌گردد. و این در گرو تدوین استراتژی ژئوپلیتیک در گذار به مرحله نوین پیشرفت ایران میسر خواهد بود.

سخن از نظم آینده و ساختن آن مستلزم آینده پژوهی و درک این موضوع است که با تداوم روندهای موجود، در آینده چه روی خواهد داد؟ همه سوالات در این روند به یک موضوع مهم برمی‌گردد و آن هم تدوین استراتژی ژئوپلیتیک که الزامی اساسی در گذار به مرحله نوین پیشرفت ایران خواهد بود. کشور و ملت ایران از پتانسیل و شایستگی لازم و کافی برای تبدیل شدن به یک کشور پیشرفته و قدرتمند کروی و در عین حال غیرامپریالیست در جهان برخوردار بوده و هست، لذا بر این اساس نقطه آغاز هر دگرگونی و تحولی در سرنوشت کشور و ملت ایران به حوزه سیاست و نهاد مدیریت سیاسی فضای ملی یا حکومت و دولت بر می‌گردد.

از آنجائی که بهینه سازی حوزه سیاست یعنی جامعه سیاسی و دستگاه حکومت و دولت در ایران نقطه آغاز تحول می‌باشد، بنابراین اولاً جامعه سیاسی ایران و حوزه سیاست و حکومت نیازمند نقد فلسفی و ماهوی خود است، تا بتواند خود را برای ماموریت بزرگ عبور از چرخه توسعه نیافتگی کشور و اتخاذ مسیری جدید برای پیشرفت و توسعه شتابان و تولید رفاه عمومی

و افزایش قدرت ملی آماده نماید. ثانیاً باید حکومت و دولت با اتخاذ سیاست‌ها و راهبردهای اجرایی عالمانه، عاقلانه و واقع‌بینانه ظرفیت‌های کشور را در راستای اهداف مذکور تجهیز، فرآوری و هدایت نماید.

از منظر ژئوپلیتیک کارکرد عوامل و متغیر موثر در قدرت ملی سیال و شناور هستند. تأثیر و کارکرد مثبت یا منفی آن‌ها به شرایط داخلی و خارجی و تحولات بین‌المللی بستگی دارد و به همین دلیل قدرت ملی حاصل جمع جبری، کارکردهای مثبت و منفی عوامل و متغیرهای قدرت می‌باشد و در بستر زمان از پویایی و عدم ثبات برخوردارند. به عبارت دیگر قدرت ملی یک کشور نسبت به دیگران هر ساله دچار تغییر می‌شوند. نقش‌آفرینی حکومت‌ها و رهبران سیاسی کشورها در این فرایند و ادراک و فعال‌سازی پتانسیل قدرت متغیرها و عوامل مزبور در راستای الگوهای متخذه اهمیت فوق‌العاده دارد. تدوین الگوی مناسب بر گرفته از ایرانیت - اسلامیت کشور با رویکرد استراتژی ژئوپلیتیک مناسب که بتواند به عنوان بازیگری فعال در نظام بین‌الملل در راستای اجرای سند الگوی پیشرفت به فعالیت خود ادامه دهد. در راستای اهداف فوق‌الذکر به چند استراتژی مهم ژئوپلیتیک که باید در گذر از این مرحله به دوران نوین پیشرفت ایران توجه و بکارگیری شود اشاره می‌شود.

۱. تعیین کد ژئوپلیتیک با استفاده از مقدمات ملی و حوزه پیرامونی جمهوری اسلامی ایران: ایران، باید از فرصت‌های به وجود آمده و با توجه به ظرفیت‌های داخلی و حوزه پیرامونی، کد ژئوپلیتیک خود را تعیین کند. طبیعی است که کد ایران نمی‌تواند یک کد داخلی و محلی باشد؛ یعنی به حوزه منطقه‌ای خود توجهی نداشته و صرفاً به مسائل داخلی بپردازد. حوادث بی‌شمار منطقه‌ای که امنیت و توسعه ایران با آن گره خورده، اجازه نمی‌دهد که ایران چنین کدی را انتخاب کند. همچنان‌که نمی‌تواند کدی جهانی و بین‌المللی داشته باشد و خود را قدرت جهانی بداند. حداقل در شرایط فعلی، چنین ظرفیتی در خود نمی‌بیند. با توجه به سابقه تمدنی ایران، وسعت کشور، جمعیت مناسب، منابع قابل توجه، قرار گرفتن در یک منطقه استراتژیک، حوزه نفوذ پیرامونی، همسایه‌های متعدد، نزدیکی به بازارهای مصرف انرژی و ... باید کدی منطقه‌ای داشته باشد.

ضرورت دستیابی اجماع نظر میان نخبگان حیاتی است. تا زمانی که اختلافات سیاسی - ایدئولوژیکی، حقوقی و برداشت‌های شخصی مربوط به اهداف و ابزار سیاست خارجی، میان مجریان حل و فصل نگردد، طبیعی است که تلاش برای تأمین همه‌جانبه منافع ملی و نقش سیاست خارجی در آن ناممکن است

۲. ارتقای سطح معیشت جامعه ایران به منظور تحکیم و تقویت بنیادهای قدرت ملی:

ایران از فضای تحریم‌های اقتصادی و انزوای سیاسی، برای جمهوری اسلامی ایران جهت تقویت بنیادهای قدرت خود فضایی فراهم آورده که می‌تواند به رفع ضعف‌ها و کاستی‌های موجود و تحکیم پایه‌های قدرت ملی منجر شود. مهم‌ترین اهرم ایران در مقابل رقبا و مخالفان منطقه‌ای و بین‌المللی، راضی بودن و امیدوار بودن مردم ایران از زندگی است. مهم‌ترین پایه امنیت ملی ایران، راضی بودن مردم است که با تداوم کنترل نقدینگی و کاهش تورم به وجود آمده فرصت‌های بیشتری را برای تحکیم بنیادهای قدرت ملی ایران فراهم نموده است.

۳. فرآوری فرصت‌ها و ظرفیت‌های جغرافیایی کشور و پیوندزدن آن با نیازهای منطقه‌ای و جهانی، با هدف ارتقای منزلت و اعتبار ژئوپلیتیکی ایران در جهان، تولید امنیت نرم‌افزاری، تولید ثروت و توسعه اقتصادی، رفاه اجتماعی و ملی، افزایش قدرت ملی کشور.

۴. اتخاذ سیاست ملی برای توسعه سوادآموزی فناوری‌های دیجیتال و اطلاعاتی به همه شهروندان و آماده‌سازی آنها برای زندگی در دنیای دیجیتال و مجازی آینده، از طریق آموزش‌های رسمی مدرسه‌ای و دانشگاهی، و نیز کارگاه‌های آموزشی فراگیر رسانه‌ای و غیررسانه‌ای.

۵. ابتدای توسعه اقتصادی کشور در کوتاه‌مدت بر فرآوری مزیت‌های جغرافیای اقتصادی و بومی شامل: انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر، کالاها و خدمات و فناوری‌های بومی مدرن‌سازی شده، مزیت‌های اقتصادی صحرا پایه، توریسم بین‌المللی چندگانه، ترانزیت چندبعدی، خدمات فنی و مهندسی و پزشکی، صنایع کشاورزی و دامی، کالاهای صنعتی رقابتی در بازار جهانی؛ با هدف زیرسازی خیز اقتصادی در برنامه‌های بلندمدت برای ساختار اقتصادی انسان پایه، و تولید گسترده مزیت‌های صنعتی و فناوری‌های پیشرفته صادراتی.

۶. مناطقی همچون جنوب شرق و شرق آسیا با منطق ژئواکونومیک، چارچوب همکاری و رقابت را به گونه‌ای میان خود تنظیم کرده‌اند که نظم و ثبات نسبی منطقه‌شان حفظ شده و توسعه و شکوفایی را برایشان به ارمغان آورده است. از این‌رو، بازکردن پنجره‌های جدید در سیاست خارجی ایران در قالب پارادایم ژئواکونومی آسیایی برای تأمین امنیت پایدار و افزایش گزینه‌های کنش استراتژیک کشور حیاتی است. کشورهای چین، کره جنوبی، ژاپن، اندونزی و ... بیشترین رشد را در دو دهه اخیر داشته و در عرصه ماشین‌سازی، هواپیماسازی، کشتی‌سازی، پتروشیمی، صنایع الکترونیک و IT به تکنولوژی بسیار بالایی دست یافته‌اند که می‌توان با روابط گسترده، از ظرفیت‌های آنها استفاده نمود.

۷. توسعه اقتصاد دریایی و دانش اقیانوس‌شناسی و نیز قدرت دریانوردی و مانور کروی ایران با توجه به ظرفیت‌های سواحل جنوبی و شمالی کشور بخصوص سواحل مکران.

۸. اصالت دادن به برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین برای: فرآوری ظرفیت‌های مکانی و فضایی، ایجاد عدالت فضایی و اجتماعی، زیبایی و دکوراسیون فضای ملی، تعادل و توازن توسعه اقتصادی و اجتماعی در فضای جغرافیایی کشور، مکان‌یابی منطقی طرح‌ها و پروژه‌های مندرج در برنامه‌های توسعه ملی، عمران و مدرن‌سازی متوازن فضای ملی، دل‌انگیز شدن زیستگاه ملت ایران و رضایت از ادامه زندگی در آن.

References

1. Ezzati, E (2010). Strategic Geography of Iran, Publications of Geographical Organization of Armed Forces, Tehran.
2. Ezzati, E; Reshno, N (2008). Geopolitical approaches of the foreign policy of the Islamic Republic of Iran in the Persian Gulf region, Geography of the land, N 16, pages 53- 64. **[In Persian]**
3. Janparvar, M (2015). Integrated management of borders, a strategy for efficient border management of the Islamic Republic of Iran, Political Geography Research, No. 6, 93-114. **[In Persian]**
4. Jeffrey, C; Harkavy, R (2004). Strategic Geography of the Middle East, translated by Seyyed Mehdi Hosseini Matin, Volume 1, Tehran: Research Center for Strategic Studies.
5. Kamran, H; Karimipour, Y (2013). An Introduction to the Governmental System and Country Divisions in Ancient Iran, Geographical Research Magazine, 16(4) 166-173. **[In Persian]**
6. Momeni, F (2019). "Economy of Iran and Globalization" in Hamideh Ashmi and Akbar Abbaszadeh, Iran in the 21st Century, Tehran: University of Tehran. **[In Persian]**
7. Mossalanejad, A (2017) Consequences of security instability on the balance of power in the Middle East, Geopolitics Quarterly, 8th year, 3rd issue. **[In Persian]**
8. Safi, F., Seyed Noorani, S.M (2008). Globalization and the environment, political-economic information of Oct and Dec, No. 183 and 184, 220-231. **[In Persian]**

COPYRIGHTS

©2023 by the authors. Published by the Iranian Association of Geopolitics. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

